

Janusz Trzebiatowski

Warszawa – Lublin 2020

Armenia.
Szlakiem katedr i chaczkarów

Galeria Malarstwa Historycznego
Muzeum Niepodległości

Armenia. Szlakiem katedr i chaczkarów

30 MUZEUM
LAT NIEPODLEGŁOŚCI

20. MAZOWSZE

Armenia

Był taki ołtarz
na którym złożyłem
myśl tajemną

i pieśń która
potężnym wołaniem Jahwe
wzruszała kamienie

i było dotknięcie
ręki Boga zawistnego
o sny i miłość
ludzi tej ziemi

Przyjaciółom ormiańskim

Janusz Trzebiatowski

Janusz Trzebiatowski

Armenia. Szlakiem katedr i chaczkarów

Katalog wystawy pod redakcją Tadeusza Skoczka

Warszawa – Lublin 2020

Wystawa *Armenia. Szlakiem katedr i chaczkarów*

- Galeria Malarstwa Historycznego

Muzeum Niepodległości

(Warszawa: 18 grudnia 2019 – 26 stycznia 2020)

- Akademia Historii i Literatury Polskiej i Słowiańskiej

Fundacja Willa Polonia

(Lublin 29 stycznia – 24 lutego 2020)

Kuratorzy wystawy:

Jan Sęk, Tadeusz Skoczek

Tekst

Tadeusz Skoczek

Fotografie:

Łukasz Dobranowski, Tadeusz Stani

Projekt okładki

Krzysztof Woźniak

(wykorzystano obraz Janusza Trzebiatowskiego „Pieśń”, olej na płótnie 120 x 90 cm)

ISBN: 978-83-65439-94-9

Wydawnictwo Muzeum Niepodległości

Janusz Trzebiatowski

Armenia Janusza Trzebiatowskiego

Janusz Gerard Stanisław Jutrzenka-Trzebiatowski – wybitny artysta, człowiek wielowymiarowy, malarz (olej, akwarela), rzeźbiarz, twórca wielu znaków, logotypów i medali, realizator interesujących scenografii teatralnych, autor znakomitych plakatów, projektant sztuki użytkowej, poeta obrazu i artysta słowa. Podróżnik, propagator turystyki kulturowej. Kolekcjoner sztuki ludowej z całego świata, muzealnik, posiadający instytucję gromadzącą jego dzieła sztuki - Muzeum Janusza Trzebiatowskiego w Chojnicach.

Kiedy 9 lipca 2016 roku inaugurowaliśmy w Galerii Brama Bielańska Cytadeli Warszawskiej Międzynarodowy Festiwal Sztuki Janusza Trzebiatowskiego, nie przewidywaliśmy, że będzie to jedna z największych i najbardziej prestiżowych imprez cyklicznych polskiego artysty. Termin ustalony był świadomie, ponieważ właśnie na ten dzień przypadła rocznica urodzin artysty, który przyszedł na świat w Chojnicach w roku 1936.

Janusz Trzebiatowski w Galerii Brama Bielańska Cytadeli Warszawskiej

O jego ojcu, Józefie Trzebiatowskim wiemy sporo z dokumentów archiwalnych przytaczanych w „Dziejach Chojnic”, wydanych pod redakcją Kazimierza Ostrowskiego w roku 2003 i wznowionych w 2010. Ojciec był przedwojennym urzędnikiem państwowym, sekretarzem miasta. Jako aktywny działacz polski, inicjator wielu patriotycznych uroczystości w Chojnicach i na Pomorzu, po wkroczeniu Niemców we wrześniu 1939 roku został natychmiast aresztowany. Spędził pięć lat w hitlerowskich obozach koncentracyjnych. Rodzina równocześnie została pozbawiona ojcowizny.

Janusz Trzebiatowski miał wtedy trzy latka. Ojca poznał w zasadzie dopiero po wyzwoleniu. Całą niemiecką okupację, w tym Powstanie Warszawskie przeżył z mamą w stolicy.

Po wypędzeniu przez Niemców mieszkańców Warszawy, znalazł się w obozie przejściowym w Pruszkowie. W archiwum rodzinnym przechowywany jest dokument niemiecki z tego pobytu. Podobnie jak książka Kazimierza Paszkowskiego „Pruszków 1944”. Poniższy fragment artysta ze wzruszeniem czytał podczas jubileuszowej warszawskiej wystawy:

„Gromadzono nieszczęśliwych mieszkańców Stolicy, którzy z piekła, ognia, dymu i zniszczenia musieli odbywać męczeńską drogę do Pruszkowa. Wy którzyście ten szlak przebyli i szczęśliwie ocalili wspomnijcie dziś tą polską drogę golgoty (...). Pieszko z Warszawy do Pruszkowa, pędzeni całą drogę przez Gestapo i żandarmerię (...). Wygląd tych nieszczęśliwych, z piekła bombardowanej, ostrzeliwanej i konsekwentnie palonej Warszawy – był straszny. Na ich twarzach znać było, że wracają z łańcuchów i z łańcuchów piekła. Brudni, prawie nadzy, obdarci, okopceni, z otwartymi ranami, w brudnych bandażach, podobni byli do jaskiniowców. Wszyscy prawie musieli wyjść jak stali; na pół nadzy lub w letnich ubraniach. Niektóre kobiety były tylko w koszulkach (...). Warsztaty kolejowe w Pruszkowie przemieniły się w nowy obóz śmierci. Przez pierwsze dwa tygodnie pruszkowskiej gehenny ewakuowani nie otrzymywali w ogóle żadnej stawy. Niemcy skazali ich po prostu na głodową śmierć”.

Owe przeżycia młodości na zawsze wryły się w pamięć Janusza Trzebiatowskiego.

Trzebiatowscy uniknęli wywózki do Niemiec. Znaleźli się na Sądecczyźnie, później w Krakowie. Kiedy ojciec powrócił z Mauthausen, rodzina na powrót zamieszkała w Chojnicach. Po latach błęgiego spokoju, po czasie nauki

w tamtejszym gimnazjum, przyszły nowe tragiczne przeżycia.

Ojciec, jako „reakcjonista”, zostało odsunięty od wszelkiej pracy publicznej. W archiwum rodzinnym znajduje się taki wypis ze źródeł:

„Ofiarą przedmiotowego traktowania radnych stał się także Józef Trzebiatowski, którego 30 marca 1953 r. rada odwołała ze skutkiem natychmiastowym z funkcji sekretarza Prezydium MRN, ponieważ ob. Trzebiatowski, jako pracownik byłego aparatu ucisku nie może być reprezentantem Władzy Ludowej, biorąc pod uwagę, że ob. Trzebiatowski, jako naczelny sekretarz byłego faszystowskiego rządu polskiego współpracował z reżymem, tym samym przyczynił się do masowego ucisku klasy robotniczej”.

Wszystkie te doświadczenia kształtowały wrażliwość przyszłego artysty. Trudno się dziwić, że wśród licznych cykli artystycznego przekazu Janusza Trzebiatowskiego znajduje się Armenia. Traumatyczne przeżycia młodości, czasy niemieckiej okupacji i stalinowska rzeczywistość po wyzwoleniu uczyniły artystę wrażliwym na ludzką krzywdę. Podróże do Armenii spowodowały fascynację tamtejszą kulturą, zabytkami i religią. Przywoływanie długo

nieobecnej w świadomości zbiorowej pamięci po ludobójstwie Ormian z początku XX wieku stało się nakazem filozofii sztuki Trzebiatowskiego. On sam był świadkiem ludobójstwa na narodzie polskim. Dlatego już w 1994 sięgnął po motyw obecny w Jego świadomości od wielu lat, zgłębniony i ugruntowany artystyczną podróżą do Armenii w 1991.

Andrzej Pollo zanotował:

„Przebywał tam cały miesiąc w gorącej atmosferze spotkań, dyskusji, wypraw archeologicznych, spotkań artystycznych, poznając od środka tamtejsze środowiska, zabytki. Minęło niewiele czasu i dał się wciągnąć w specyficzną aurę kultury tego narodu; w nastrój architektury, architektonicznego pejzażu, raz po raz naruszanego (...) poważnymi wstrząsami tektonicznymi. Wielkie siły, surowa potęga przyrody – stały się wsporną inspiracją do wielkiego cyklu prac, zaprogramowanych tam na miejscu, w serii blisko 100 pasteli. Trzebiatowski chłonał wszystko. Akumulował się wyprawami w góry, zwiedzaniem świątyń, ruin starożytnych budowli, zniszczonych rok wcześniej trzęsieniem ziemi, przypadkowym spotkaniem z Katołikosem (...) fetami urządzanymi przez ormiańskich przyjaciół na jego cześć”.

Galeria Brama Bielańska Cytadeli Warszawskiej

Od pierwszej wystawy, która odbyła się w Muzeum Okręgowym w Chełmie w 1996 roku, „Tryptyk Armenii” obecny jest w świadomości twórcy i odbiorców. W katalogu tej wystawy oprócz wspomnianego tekstu nieżyjącego już Andrzeja Polla znajdziemy obszerny esej Stanisława Dziedzica:

„Janusz Trzebiatowski postrzega w swoim cyklu obrazów „ormiańskich” Armenię historyczną i mistyczną, także odtwarza ormiański pejzaż dawnej i dzisiejszej Rzeczypospolitej. Nietrudno w jego obrazach dostrzec swoistą kontynuację tematyki orientalnej, zespolonej z efektami wizualnymi, które niesie poszukiwanie szeroko pojętego światła. Czy wszakże wielość estetycznych przeżyć, czy autentyczna fascynacja kulturą i sztuką najstarszego chrześcijańskiego państwa, wreszcie doświadczenie starożytnego rodowodu tamtejszej cywilizacji – otwarły nowe, szersze horyzonty i potrzeby wewnętrzne – szukanie światła wewnętrznego, w sobie samym? W cyklu „Tryptyk Ormiański” owe szukanie światła zdecydowanie przekracza malaturę, jej powierzchowną warstwę, nie ma też zasadniczo impresyjnego odtworzenia postrzeganego przez artystę świata. Armeński świat monasterów, kościołów, chaczkarów, skał, czy spowitych ciszą ruin starożytnych budowli doznaje intelektualnego przetworzenia. Uwidacznia się w tych obrazach także poszukiwanie korzeni kulturowych, jakaś – być może nie do końca uświadomiona – tęsknota za sacrum, zdecydowanie wykraczającego poza fascynacje w kategoriach estetycznych. Trzebiatowski – jak się wydaje – został

Stanisław Dziedzic w Galerii
Brama Bielańska Cytadeli Warszawskiej

nie tylko urzeczony pięknem Armenii, doświadczał tamtejszej tradycyjnej gościnności, został także zafascynowany duchowością Wschodu. Będąc raczej nośnikiem kultury zachodniej, ale przecież zafascynowany także Wschodem, podejmuje interesującą próbę zderzenia obu światów – kultur, cywilizacji i systemów wartości Wschodu i Zachodu. Jak się wydaje – owo szukanie korzeni, poszukiwanie i tęsknota za sacrum – przynosi ciekawą próbę identyfikacji kulturowej, w szerokim znaczeniu tego określenia. Taką Armenię postrzega Janusz Trzebiatowski ubogacając ją o doświadczenia kulturowe polskich Ormian – tych ze Lwowa i kresów, czy współczesnego całej Polski i Krakowa, w którym Artysta żyje od kilkudziesięciu lat.”

Ferdynand Nawratil, podając w innym miejscu dokumentację wydawniczą twórczości Janusza Trzebiatowskiego, wynotowuje, że w serii albumowej „A-4 Trzebiatowski” wydano w 1997 „Tryptyk Armenii, pastel”, a w 1997 „Tryptyk Armenii, olej”. Ten sam autor w obszernej publikacji „Pasje życia. Dokumentacja wielkiego jubileuszu Janusza Trzebiatowskiego” (2007) relacjonuje wystawy tego cyklu w różnych miastach, w różnych muzeach i galeriach. Motywy ormiańskie w twórczości Janusza Trzebiatowskiego są bardzo silne.

W dniach 23 stycznia – 15 lutego 2019 zorganizowano w warszawskiej Galerii Brama Bielańska Cytadeli Warszawskiej kolejną ważną wystawę twórczości Janusza

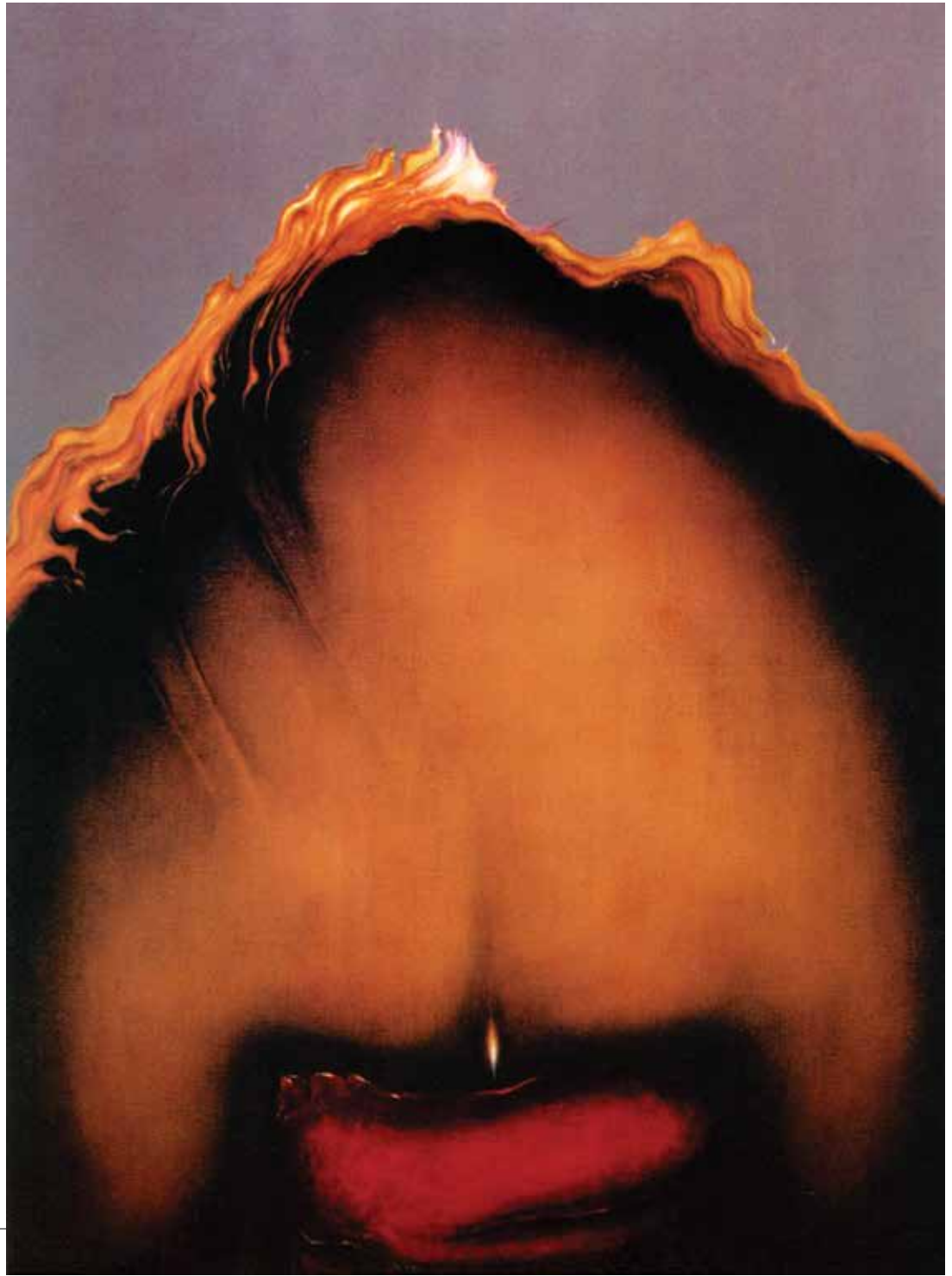
Trzebiatowskiego, pod znanym cyklem stałym: „Tryptyk Armenii” z ważnymi podtytułami: „Ołtarz – Pieśń – Z ręki Boga” oraz „Katedra 2017 – 2018”. Nie jest to ta sama, co przed laty, wystawa. Podobna jest jedynie jednolita idea i filozofia twórcza. Zresztą artysta dając do podtytułu daty wyraźnie sytuuje tę część swojej twórczości w ostatnich latach. Treść jest stale wzbogacana, rozwijana i uzupełniana.

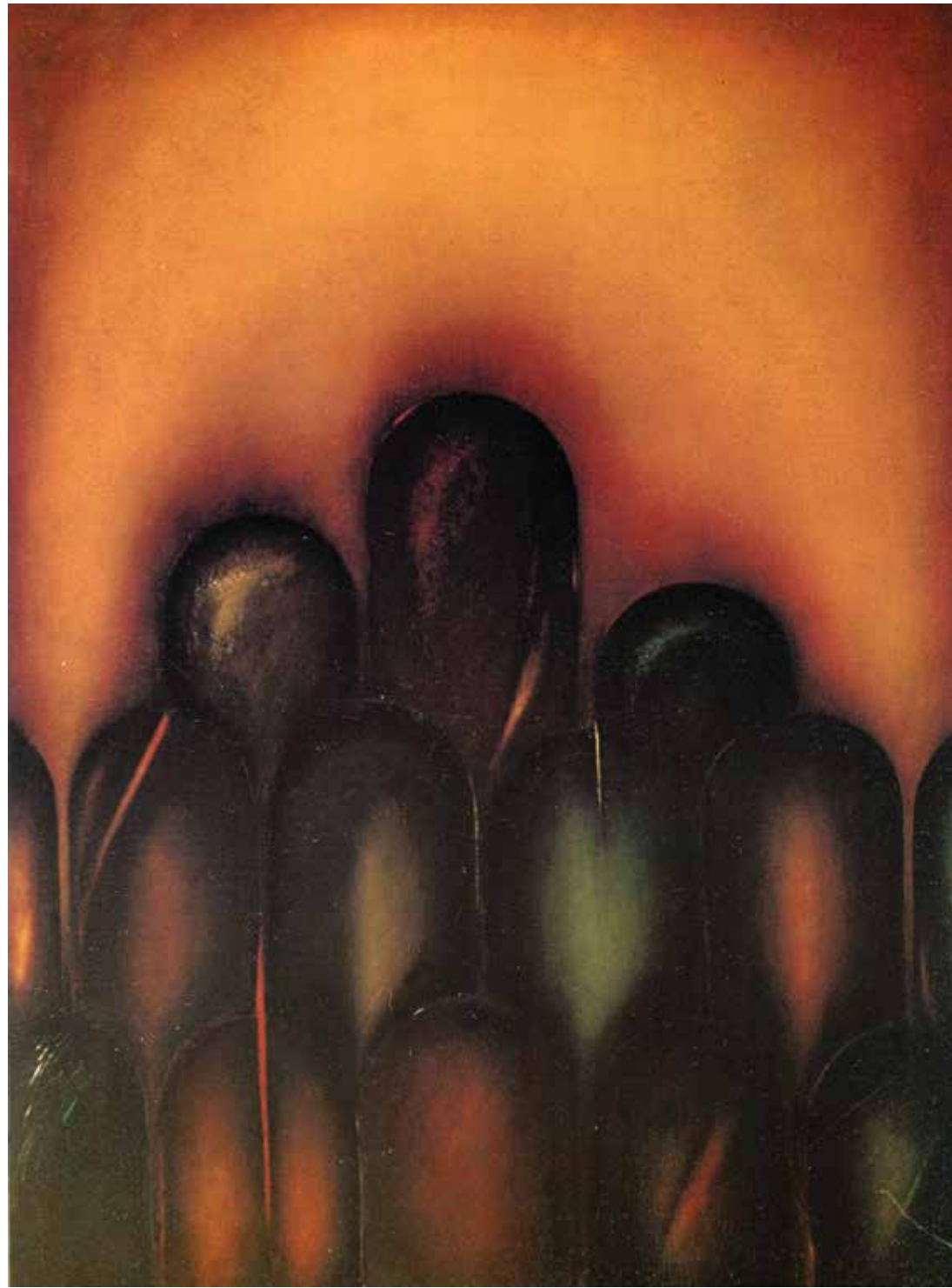
W taki zmodyfikowany sposób zaprezentowano wystawę „Armenia. Szlakiem katedr i chaczkarów” w Galerii Malarstwa Historycznego Muzeum Niepodległości 18 grudnia 2020 roku. Była ona częścią tradycyjnego Oplątka Ormiańskiego organizowanego od wielu lat, ostatnio w Sali Karola Beyera Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej. W gorących słowach komplementował twórczość Trzebiatowskiego Przewodniczący Rady Fundacji Armenian – Maciej Bohosiewicz. Jan Sęk – przewodniczący Rady Muzeum Niepodległości wyeksponował wielką humanistyczną wartość tej twórczości zapraszając na wernisaż do Galerii Fundacji Willa Polonia w Lublinie w dniu 29 stycznia 2020 roku. Na finisażu w dniu 24 lutego 2020 roku obecny będzie mistrz Janusz Trzebiatowski.

Tadeusz Skoczek

Katalog

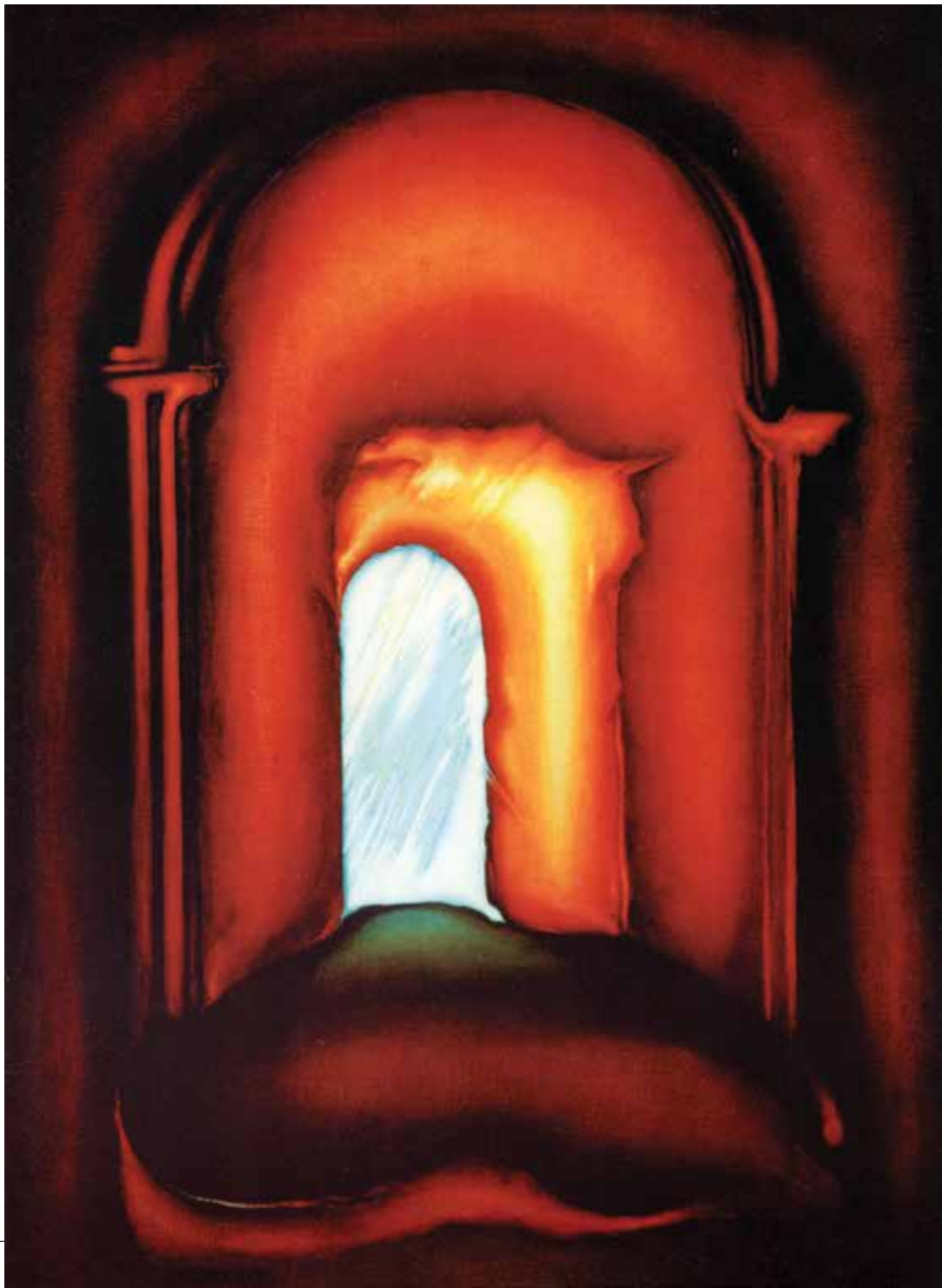
święty ołtarz Araratu

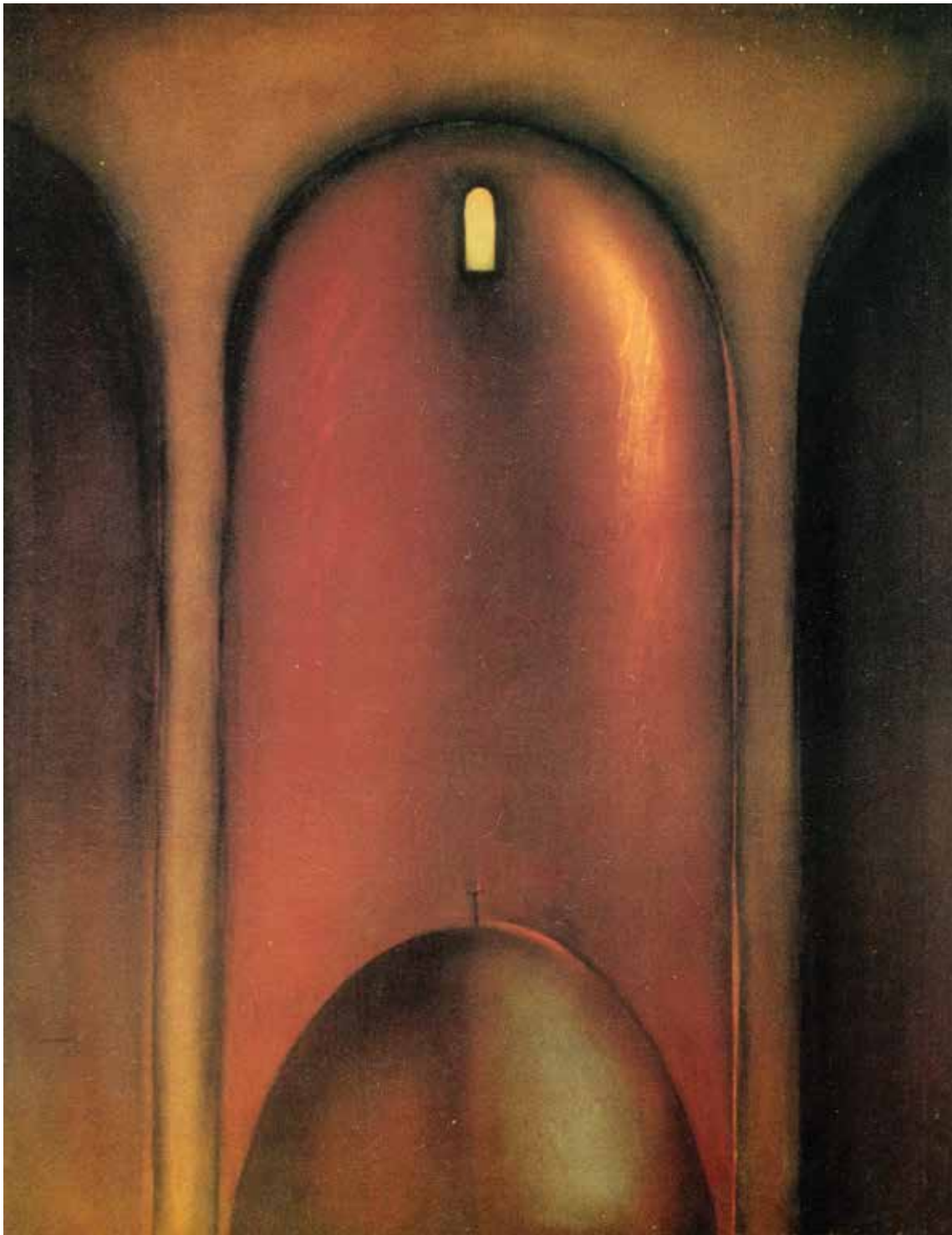

poza czasem

w stronę światła

wyciszenie

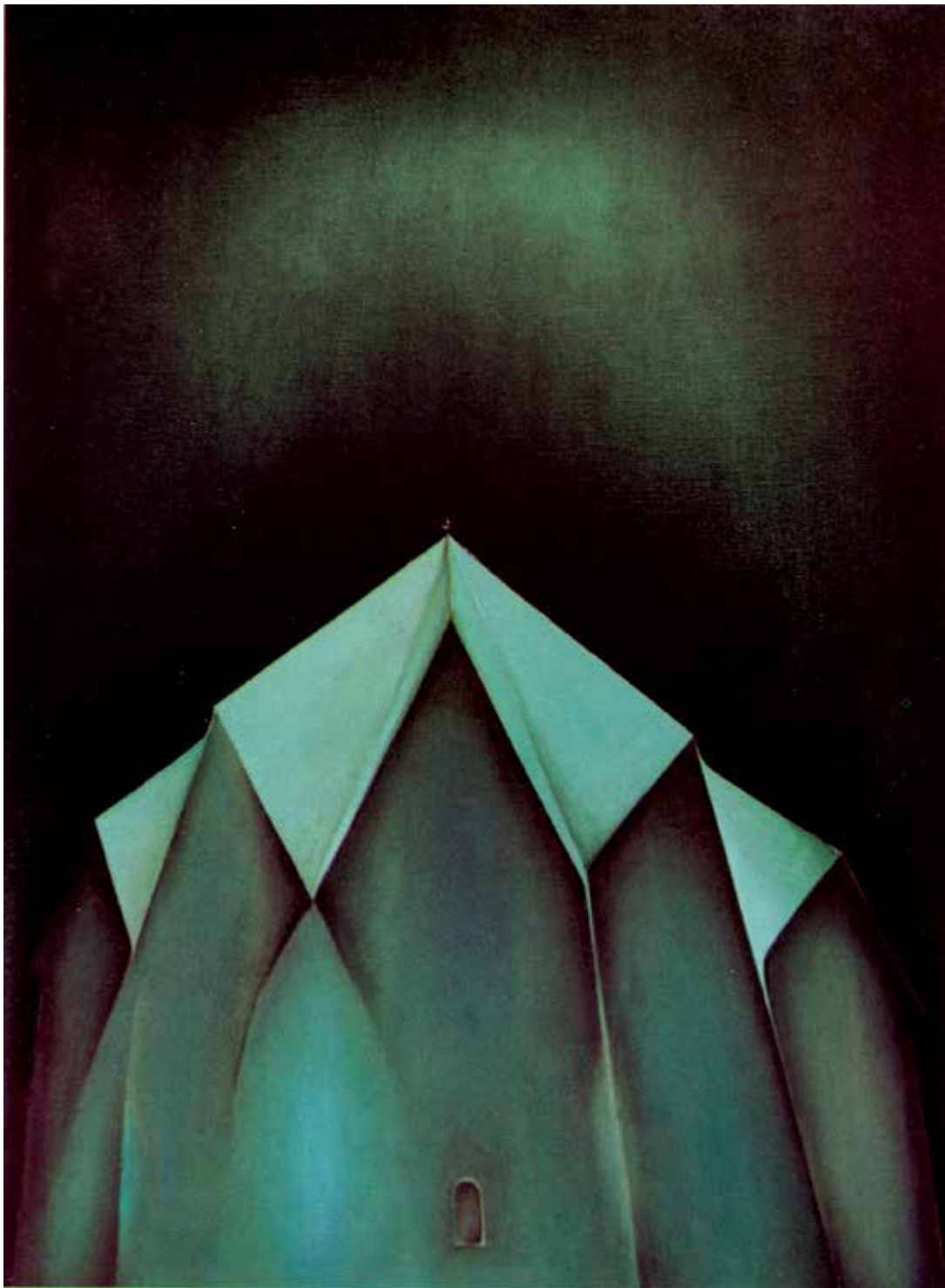
ku bramom wieczności

samotny w blasku świecy

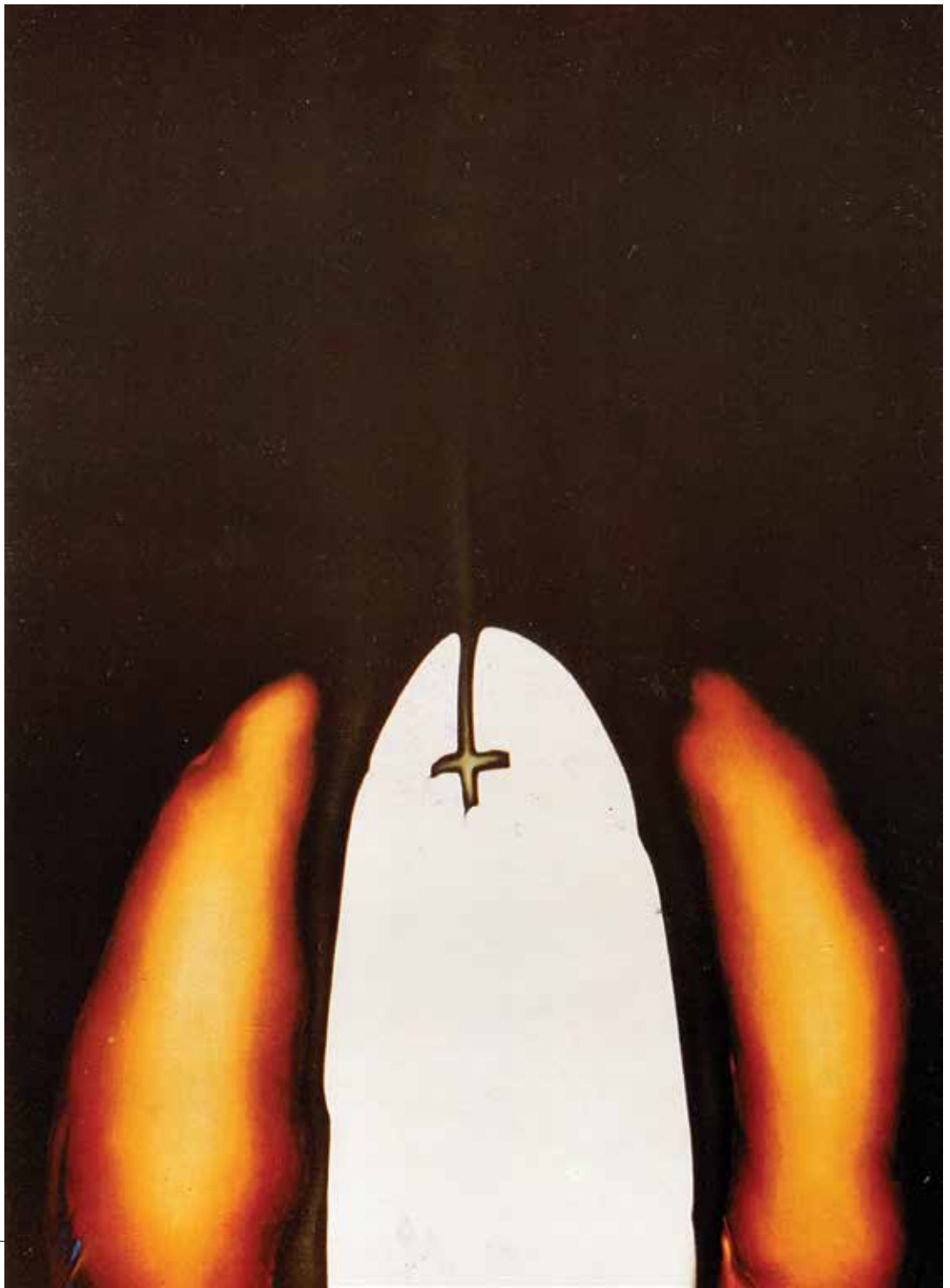

świątynia zapomnianej miłości

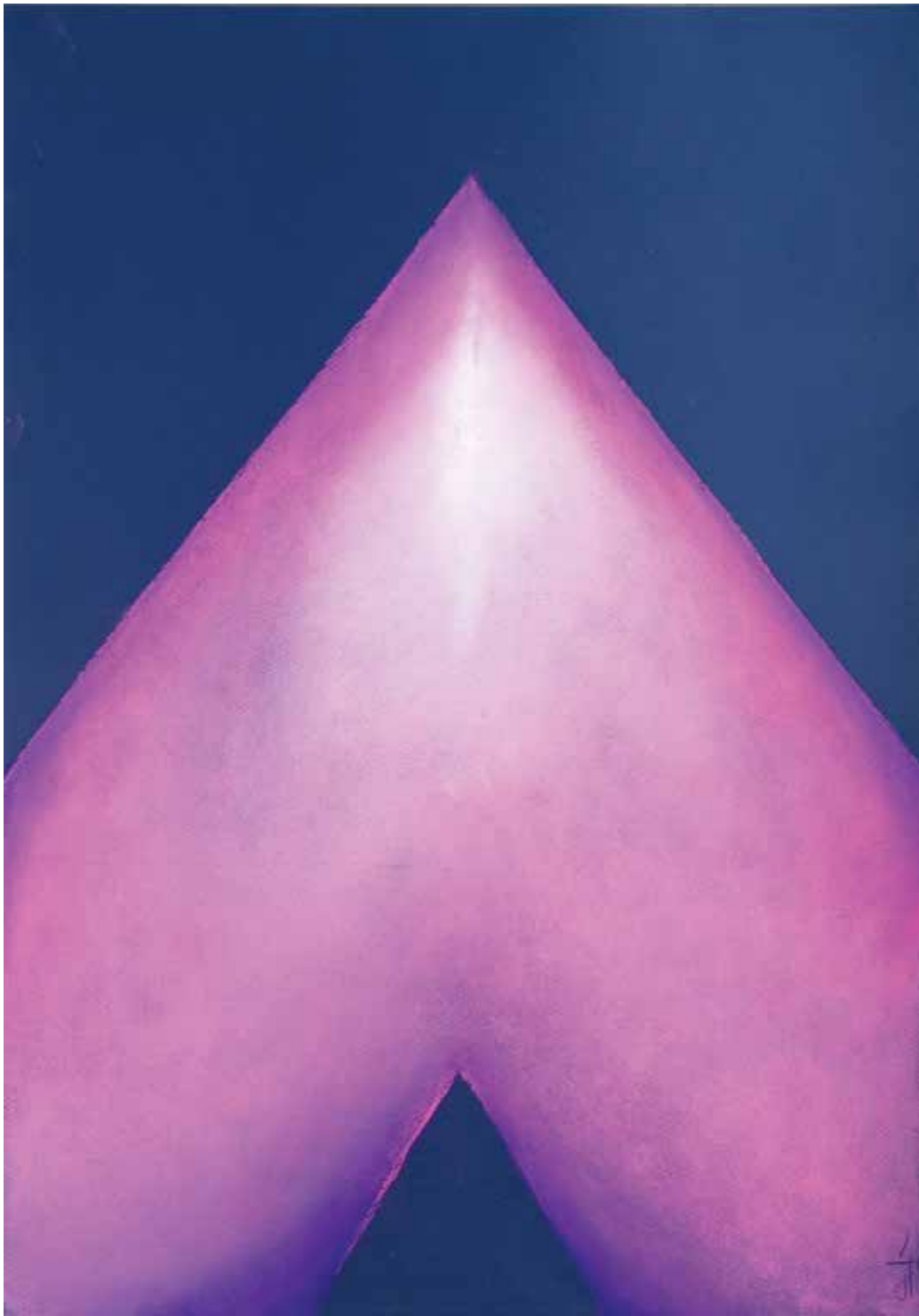

okno 1

okno 3

Spis reprodukcji

1.	Święty ołtarz Araratu , olej na płótnie; 120 x 90 cm	s. 16
2.	Poza czasem , olej na płótnie; 120 x 90 cm	s. 17
3.	W stronę światła , olej na płótnie; 120 x 90 cm	s. 18
4.	Wyciszenie , olej na płótnie; 120 x 90 cm	s. 19
5.	Błogosławieni , olej na płótnie; 120 x 90 cm	s. 20
6.	Ku bramom wieczności , olej na płótnie; 120 x 90 cm	s. 21
7.	Samotny w blasku świecy , olej na płótnie; 120 x 90 cm	s. 22
8.	U źródeł , olej na płótnie; 120 x 90 cm	s. 23
9.	Stan ciszy , olej na płótnie; 120 x 90 cm	s. 24
10.	Świątynia zapomnianej miłości , olej na płótnie; 120 x 90 cm	s. 25
11.	Chaczkary 1 , olej na płótnie; 120 x 90 cm	s. 26
12.	Chaczkary 2 , cykl „Katedra 2017-2018”, suchy pastel; 50 x 70 cm	s. 27
13.	Chaczkary 3 , cykl „Katedra 2017-2018”, suchy pastel; 50 x 70 cm	s. 28
14.	Katedra 1 , cykl „Katedra 2017-2018”, suchy pastel; 50 x 70 cm	s. 29
15.	Katedra 2 , cykl „Katedra 2017-2018”, suchy pastel; 50 x 70 cm	s. 30
16.	Katedra 3 , cykl „Katedra 2017-2018”, suchy pastel; 50 x 70 cm	s. 31
17.	Katedra 4 , cykl „Katedra 2017-2018”, suchy pastel; 50 x 70 cm	s. 32
18.	Katedra 5 , cykl „Katedra 2017-2018”, suchy pastel; 50 x 70 cm	s. 33
19.	Wejście do katedry , cykl „Katedra 2017-2018”, suchy pastel; 50 x 70 cm	s. 34
20.	Okno 1 , cykl „Katedra 2017-2018”, suchy pastel; 50 x 70 cm	s. 35
21.	Okno 2 , cykl „Katedra 2017-2018”, suchy pastel; 50 x 70 cm	s. 36
22.	Okno 3 , cykl „Katedra 2017-2018”, suchy pastel; 50 x 70 cm	s. 37
23.	Wrota 1 , cykl „Katedra 2017-2018”, suchy pastel; 50 x 70 cm	s. 38
24.	Wrota 2 , cykl „Katedra 2017-2018”, suchy pastel; 50 x 70 cm	s. 39
25.	Wrota 3 , cykl „Katedra 2017-2018”, suchy pastel; 50 x 70 cm	s. 40
26.	Wyjście z katedry , cykl „Katedra 2017-2018”, suchy pastel; 50 x 70 cm	s. 41
27.	Bazylika , cykl „Katedra 2017-2018”, suchy pastel; 50 x 70 cm	s. 42

Fundusze
Europejskie
Program Regionalny

Unia Europejska
Europejski Fundusz
Rozwoju Regionalnego

Dostosowanie Pałacu Przebendowskich / Radziwiłłów do nowych funkcji kulturalnych i edukacyjnych w tym dla osób niepełnosprawnych.

**W ramach Osi Priorytetowej VIII: OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I ROZWÓJ ZASOBÓW KULTURY,
Działanie 8.1: OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I ROZWÓJ ZASOBÓW KULTURY-
Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014-2020.**

BENEFICJENT: MUZEUM NIEPODLEGŁOŚCI

Mazowsze.
serce Polski

www.mapadotacji.gov.pl

Unia Europejska
Europejski Fundusz
Rozwoju Regionalnego

Kompleksowa poprawa oferty kulturalnej i wzrost dostępności do kultury obiektów Muzeum Niepodległości w Warszawie poprzez rewitalizację i modernizację oddziału – Cytadeli Warszawskiej – w szczególności X Pawilonu, XI Pawilonu, Bramy Bielańskiej i dziedzińca.

**W ramach Osi Priorytetowej VI: WYKORZYSTANIE WALORÓW NATURALNYCH I KULTUROWYCH DLA ROZWOJU TURYSTYKI I REKREACJI,
Działanie 6.1: KULTURA - Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego 2007-2013.**

BENEFICJENT: MUZEUM NIEPODLEGŁOŚCI

www.mapadotacji.gov.pl

Unia Europejska
Europejski Fundusz
Rozwoju Regionalnego

Zwiększenie dostępności do kultury i zachowanie dziedzictwa narodowego poprzez poszerzenie oferty wystawienniczej oraz stworzenie Centralnego Magazynu Zbiorów Muzeum Niepodległości.

**W ramach Osi Priorytetowej V: GOSPODARKA PRZYJAZNA ŚRODOWISKU,
Działanie 5.3: DZIEDZICTWO KULTUROWE - Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego 2014-2020.**

BENEFICJENT: MUZEUM NIEPODLEGŁOŚCI

www.mapadotacji.gov.pl

Koordinacja organizacyjna

Krzysztof Bąkała

Redakcja techniczna

Marzena Milewska

Korekta

Ewelina Pilawa-Soroka

Transport

Kamil Łopacki

Fotoskład i łamanie

Krzysztof Woźniak

ISBN: 978-83-65439-94-9

Druk i oprawa:

Wydawnictwo POLIHYMNIA Sp. z o.o.
ul. Deszczowa 19, 20-832 Lublin, tel./fax (81) 746-97-17
e-mail: pocza@polihymnia.pl
www.polihymnia.pl

Nakład 200 egz.

Galeria Malarstwa Historycznego

Pomysł stworzenia nowej galerii narodził się w 2016 roku, w trakcie realizacji rewitalizacji X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej. Po zakończeniu projektu „Kompleksowa poprawa oferty kulturalnej i wzrost dostępności do kultury obiektów Muzeum Niepodległości w Warszawie poprzez rewitalizację i modernizację oddziału – Cytadeli Warszawskiej – w szczególności X Pawilonu, XI Pawilonu, Bramy Bielańskiej i dziedzińca” realizowanego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego 2007-2013 wygraliśmy konkurs na kolejny duży projekt „Zwiększenie dostępności do kultury i zachowanie dziedzictwa narodowego poprzez poszerzenie oferty wystawienniczej oraz stworzenie Centralnego Magazynu Zbiorów Muzeum Niepodległości”, jako RPO WM 2014-2020.

W oparciu o prace wykonane w wyniku realizacji tych projektów otworzyliśmy nową i nowoczesną wystawę „Więźniowie X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej”, nową Galerię Rzeźby oraz odnowioną Galerię Jednego Obiektu. Galeria Brama Bielańska Cytadeli Warszawskiej od wielu lat prowadzi ożywioną działalność, zrealizowano tu już 50 wystaw, w większości uzupełnionych o wydawnictwa: plakaty, ulotki oraz katalogi. Stworzono nowoczesne warunki magazynowe dla Działu Zbiorów i Biblioteki Naukowej. Opisał to szczegółowo Jan Engelgard w artykule „Miedzy historią a współczesnością. X Pawilon Cytadeli Warszawskiej w polityce kulturalnej Samorządu Województwa Mazowieckiego” zamieszczonym w pracy zbiorowej „Samorządowe instytucje kultury wobec wyzwań współczesności”.

W wyniku realizacji wszystkich wymienionych projektów powstała Galeria Malarstwa Historycznego. Poszczególne jej odsłony organizowaliśmy dotąd w lokalach własnych. Teraz przenosimy pomysł do Lublina.